

ELEŞTİREL DİNLEMEDE “YENİ”

“New” In Critical Listening

DOI NO: 10.36442/AMADER.2022.73

Alper MAT¹
Fırat KUTLUK²

Özet

Dinleme eyleminin algısal bir boyutu olan eleştirel dinleme (critical listening), farklı alanlarda karşımıza çıkan çeşitli işitsel becerileri barındırır. Kavram üzerinde uzlaşmış bir tanımının bulunmamasıyla birlikte, literatürde dikkatin ses üzerine odaklandığı, sesleri birbirinden ayırt etme, değerlendirme ve anlamlandırma gibi süreçler içeren dinleme olarak ifade edilir. Müzik alanında çoğunlukla ses mühendisliği bağlamında ele alınan olgu aslında herkes tarafından değişken seviyelerde geliştirilip, deneyimlenebilir. Bu çalışma eleştirel dinlemeyi dinleme biçimleri, iletişim, eğitim ve gündelik yaşam bağlamlarında ele alarak günümüzdeki gelişmeleri sunmayı ve gelecekteki olası çalışmalara fikir vermeyi amaçlayarak, eleştirel dinlemede ‘yeni’ olanı sunmaya çalışır. Ayrıca Türkçe’de dil eğitimi ve edebiyat çalışmaları dışında karşımıza çıkmayan bu terim, müzik literatüründe daha yaygın kullanılabilir hale gelebilir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Eleştirel Dinleme, Dinleme Biçimleri, İşitsel Beceriler.

Abstract

Critical listening, which is a perceptual dimension of the act of listening, includes various auditory skills that we encounter in different fields. Although there is no agreed definition of the concept, it is expressed in the literature as listening, in which attention is focused on sound and includes processes such as distinguishing sounds from each other, evaluating and making sense of them. The phenomenon, which is mostly handled in the context of sound engineering in the field of music, can actually be developed and experienced by everyone in various levels of perception. This study tries to present what is 'new' in critical listening, by considering critical listening in the context of modes of listening, communication, education and everyday life, aiming to present the current developments and give ideas for future studies. In addition, this term, which is not encountered in Turkish language except for language education and literature studies, may become more widely used in music literature.

Keywords: Music, Critical Listening, Modes of Listening, Auditory Skills.

İncelendikçe karmaşıklaşan dinleme olgusu birçok farklı boyut barındırır. Müzik dinleme her ne kadar sosyoloji, psikoloji, nöroloji, kültürel çalışmalar gibi farklı akademik disiplinlerin gözde konusu olsa da, **eleştirel dinleme** (critical listening) söz konusu olduğunda yapılan çalışmaların sayısının az olduğu görülür. Müzik dinlemenin önemli bir algısal boyutunu oluşturan bu alan, yine de tıpkı müzikte olduğu gibi farklı disiplinlerin üzerinde çalıştığı bir konu olma özelliğini koruyor. Terminolojik olarak içerdiği farklı anlamlar nedeniyle eleştiri ve dinleme üzerinde ayrı ayrı durmak gerekir. Eleştiri, sözcük olarak “bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi” olarak tanımlanır. Felsefedeki tanımı ise biraz daha yoğunlaşır: “özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama”. Türkçe sözlüklerdeki bu tanımı İngilizce sözlüklerle karşılaştırdığımızda durumun farklı olduğu görülebilir.

¹ Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzikoloji Bölümü Müzikoloji Anabilim Dalı, firat.kutluk@deu.edu.tr

Merriam-Webster, critical sözcüğünü “dikkatli yargılama ya da mantıklı değerlendirme yapma veya içirme” olarak tanımlar. Türkçe’de doğru ve yanlış üzerine odaklanılırken, İngilizce’de daha çok değerlendirme anlamı öne çıkmaktadır. Bu nedenle **critical listening** kavramının Türkçe karşılığı olarak eleştirel dinleme kullanıldığında olgu tam olarak anlaşılır olmayabilir. Dolayısıyla öncelikle eleştirel dinlemenin tanımlamalarına göz atmak gerekir.

Eleştirel dinleme, iletişim, edebiyat ve dil eğitimi alanlarında eleştirel düşünce ile yakından ilişkili olarak karşımıza çıkar. Dil becerisi bağlamında eleştirel dinleme, bir metnin veya konuşmanın dinlenilerek anlaşılması, sorgulanması, değerlendirilmesi ve kavranması üzerine odaklanır. Ayrıca konuşmacının veya konuşmanın özneliği/nesneliği, amacı, tutarlılığı ve yeterliliği gibi birçok unsur da bu kavram kapsamındadır (Azizoğlu ve Okur, 2021; Çarkıt, 2019; Wolvin ve Coakley, 1994). Bu yaklaşımlar ile müzik alanındaki yaklaşımlar arasında benzerlikler bulunmaktadır. Ancak dinlenen nesnelerin farklılıkları sebebiyle konu boyut değiştirmektedir.

Eleştirel dinleme eğitimi içeren ses mühendisliği, müzik teknolojileri ve medya gibi bölümlerin müfredatlarındaki ders içeriklerini inceleyen Elmosnino, eleştirel dinleme hakkında farklı tanımlar bulunduğunu ve bu terimin her eğitimsel bağlam için doğru olarak tanımlanması gerektiğini ifade eder (2019: 7-8). Neal, dinleme eyleminin çok yönlü olduğunu, müzikte dinlenen öğelerin arasında en çok göz önünde bulundurulmuş ezgi, ritm ve armoni dışında kalan tını, doku ve uzamın da aynı derecede önemli olduğunu dile getirir. Yazar, bunlara dayanarak eleştirel dinlemenin bir müzik eserindeki çeşitli unsurları anlamlandırmayı amaçlayan dinleme olduğunu belirtir (2021: 102-104).

Bir başka tanım da bu terimi en çok kullanan alan olan ses mühendisliği bağlamındadır. Elmosnino’ya göre eleştirel dinleme, farklı algısal detay seviyeleri arasında değişim yapabilecek şekilde geliştirilen, niyetli olarak yöneltmiş işitsel dikkat becerisini gerektirir. Ayrıca eleştirel dinleme çeşitli algısal süreçleri içerir. Bunlar eşzamanlı sesleri ayırt edebilme ve sesin teknik veya fiziksel yönlerini tanımlama işlemleridir. Bu unsurların yanı sıra, sesin kalitesinin değerlendirilmesi ve sesin iyileştirilmesi ile ilgili düşünsel süreçler de ses mühendisliği bağlamında gereklidir (2022: 328-329). Dolayısıyla bu tanım, teknik kulak eğitiminin geliştirmeyi amaçladığı ve ses mühendislerinin mesleklerinde aktif olarak kullandıkları işitsel becerileri hedef almaktadır.

Chopin Müzik Üniversitesi’de uzun bir süre önce programa giren “Tını Solfeji” (Timbre Solfege) dersi, ses mühendislerinin söz edilen becerileri geliştirmesini amaçlar. Burada eleştirel dinleme yerine **analitik dinleme** terimi karşımıza çıkar ancak içerikleri aslında aynıdır. Eğitim programında öğrencilerin keskin işitsel duyarlık, keskin işitsel hafıza, belirli bir ses olayı veya özelliğe odaklanabilme yeteneği ve sesin algılanan özelliklerini anlamlı bir şekilde diğer kişilere iletebilme becerisine sahibi olmaları hedeflenir (Letowski ve Miśkiewicz, 2013: 83-85). İlk bakışta mesleki olarak görülebilecek bu işitme becerilerinin aslında sadece ses mühendisliğinde karşımıza çıkmadığı ortada.

Dinleme Biçimleri

Dinleme biçimleri, dinleme olgusunun algısal boyutu hakkında düşünülürken oldukça işler bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok farklı yaklaşım içeren ve ağırlıklı olarak kuramsal olan dinleme biçimleri kavramsallaştırmaları, eleştirel dinleme becerisinin daha genel bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olabilir. Bu literatürde genel olarak kabul edilmiş kimi özellikler söz konusu. İlk olarak bireyler farklı dinleme biçimleri arasında anlık olarak geçiş yapabilirler ve dinleyicilerin kendilerine ait dinleme biçimleri repertuarları bulunur. Ayrıca bireyler kendi dinleme biçimleri hakkında değişen derecelerde farkındalık sahibidir (Stockfelt, 1997; Willshire, 2017).

Eleştirel dinleme veya bu olguya oldukça yakın olan tanımlamalar, farklı dinleme biçimi modellerinde farklı isimlerle karşımıza çıkar. Schaeffer’in (2017) öne sürdüğü ve Chion’un (1994) modeline eklediği **indirgenmiş dinleme** (reduced) bunların en belirginidir. İndirgenmiş dinleme, akusmatik durum bağlamında (ses kaynağının görülebilir olmadığı durumda), sesin anlamını, çağrıştırdıklarını ve kaynağını (bir çeşit sosyokültürel özelliklerini) göz ardı ederek, sadece ses nesnesinin kendisinin dinlendiği eylemdir (Chion, 1994: 29-31). İndirgenmiş dinleme, ses mühendislerinin sesin fiziksel özelliklerine odaklandığı dinlemeye oldukça benzerdir.

Tuuri ve Eerola da indirgenmiş dinlemeyi modellerine ekler ancak bunu eleştirel dinlemeden ayrı tutarlar. Dinleme eylemini çok boyutlu (multimodal) bir olgu olarak değerlendiren yazarlar, bilişsel düzey bağlamında hiyerarşik bir dinleme biçimleri modeli ortaya koymuşlardır. Eleştirel dinleme, indirgenmiş dinleme ile birlikte hiyerarşinin yani bilişsel düzeyin en üst düzeyinde yer alır. Yazarlar bu düzeyi ‘düşünümsel’ olarak adlandırır. Eleştirel dinleme, sesin dinlenen duruma uygunluğuna ve sesin doğru anlaşılıp anlaşılmadığı ile ilgilidir. Eleştirel dinleme eylemi bu düşünümsel değerlendirmeler sayesinde, yeni anlamlar ortaya çıkarır ve önceki anlamları yeniden tartmaya yarar (2012: 148-149).

Doğrudan eleştirel dinleme terimi geçmeyen ancak bu olguyu içeren bir araştırma da Supper ve Bijsterveld tarafından bilim insanlarının, özellikle tıp doktorlarının ve mühendislerin dinleme pratikleri üzerine yapılmıştır. Bu meslekler de işitsel beceriler ve dinleme biçimleri içeren çeşitli pratiklere sahiptir. Mesleklerin bilgi üretimlerine de katkıda bulunan bu dinleme biçimleri, dinlemenin neden yapıldığı ve dinlemenin nasıl olduğu soruları üzerinden iki eksenle modellenmiştir. Bu modelde analitik dinleme, bir amaç için dinlenen sesin ince detaylarının, odaklanılarak ortaya çıkarılmasını ifade eder (Supper ve Bijsterveld, 2015: 132-135). Eleştirel dinleme tanımlarının bir kısmına dahil edilebilecek olan analitik dinleme de aslında bu çerçevede ele alınabilir.

Farklı dinleme biçimleri modellemeleri ve bunlar içerisinde eleştirel dinlemenin farklı şekillerde yer alması, aslında çalışmaların bağlamlarıyla ve yaklaşım biçimleriyle ilgilidir. Çeşitli yaklaşımlar, bu karmaşık olgunun birbirinden farklı yönlerini ortaya çıkararak, olguyu tüm açılardan kavramamıza yardımcı olabilir.

İletişim

Herhangi bir anlamlı bilgi alışverişi, iletilen mesajın niyetini yansıtacak kadar kapsamlı ve iletişimde bulunan kişiler tarafından anlaşılabilir kadar yaygın olan bir iletişim kodu içermelidir (Letowski ve Miśkiewicz, 2013: 85). Algısal olguların iletişimi, yani sözel veya metinsel ifadesi çeşitli zorluklar barındırır. Ses mühendisliği ve müzik prodüksiyonları özelinde yapılan bir dizi çalışma algının iletişimi konusuna odaklanır.

Şarap tadımı veya parfüm kokularını tarif etme gibi duysal deneyimlerin dil ile anlatılmasının zorluğuna benzer şekilde, işitilen ses hakkında konuşmak da oldukça zor olmaktadır. Porcello (2004) bu doğrultuda, ses hakkında konuşmanın, ses mühendislerinin iş yaşamındaki ve eğitimindeki rolüne odaklanmıştır. Yazar, ses mühendisliğinin çıraklıkla ve deneyimle öğrenilen bir meslek olmaktan kurumsal ve formal eğitime geçiş yaptığını ve bunun sonucu olarak ses hakkında açıkça konuşmanın ve tartışmanın mesleğin örtülü bilgisini yeniden şekillendirdiğini savunur. Ses mühendisleri eleştirel dinleme becerilerinin yanı sıra, duyduklarını anlatma yetilerini de geliştirmelidirler. Teknik kulak eğitimi programları, bireylerin ses özelinde nesnel veya öznel dil gelişimlerini desteklemeyi amaçlar (Elmosnino, 2022: 329).

Letowski ve Miśkiewicz, Tını Solfeji derslerinin içerdiği iletişim kodunun, sesin algısal özelliklerini yansıttığını ve gürlük, perde, tını, algılanan süre ve uzam gibi psikoakustik boyutlara dayandığını belirtir. Yazarlar algının sözel ifadesinin, algılama becerileri kadar önemli olduğunu savunurlar. Yazarlar, kulak eğitimi için bir iletişim aracı olarak formant-frekans tını ölçeğini geliştirmişlerdir (2013: 85-88). Bunun gibi eğitim programları, iletişimin geliştirilmesi için mesleki jargonun daha tutarlı olması üzerine çalışmaktadır. Böylece çeşitli tınları tarif eden kelimeler yaygınlaşmakta ve müzik profesyonelleri arasında anlaşılabilir olmaktadır.

Algı üzerine konuşma, müzik profesyonellerinin pratiklerinde oldukça belirgindir. Türk Halk Müziği albümlerinin prodüksiyonlarını inceleyen Bates (2010), kayıt stüdyolarında kullanılan jargon ve aynı zamanda tınısal beklenti olan “parlak” ve “büyük ses” kelimelerine odaklanmıştır. Yazar, bu yeni estetiğin teknik olarak nasıl elde edildiğini, kültürel olarak nasıl oluştuğunu ve nasıl yayıldığını inceler. Dolayısıyla ses mühendisleri, diğer müzik profesyonellerinin tınısal beklentilerini anlamak ve gerçekleştirebilmek için farklı sözel ifadeleri de anlayabiliyor olmaları gerekir. Bates’in çalışmasındaki “parlak” kelimesinin hangi tınısal beklenti olduğunu ve teknik olarak neye karşılık geldiğini anlamak buna güzel bir örnek oluşturur.

Müzik üzerine daha genel bir yaklaşım benimseyen Reymore (2020), tınının bilişsel dilbilimi üzerine yaptığı çalışmada tınıyı tarif eden kelimeleri ve tanımlama stratejilerini ele alır. Müzisyenler üzerinde yaptığı kapsamlı deneysel çalışmalarla tınının tanımlayıcı boyutlarını modelleyen yazar, tını özellik profilleri oluşturarak müzik analizinde kullanılabilir araçlar geliştirmeyi amaçlar. Tınının ifadesel boyutunu gösteren model, gür, yumuşak, perküsif, temiz, odunsu, açık, metalik gibi birçok

sıfat içerir ve bunları 20 ana boyutta toplar. Tınıların ifadesi ve tanımlanması, eleştirel dinlemenin değerlendirme ve anlamlandırma boyutu ile ilişkili olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bu tarz çalışmalar işitsel becerilerin daha genel bir bağlamda (teknik kulak eğitimi dışında) tanımlanmasında ve geliştirilmesinde önemli rol oynayabilir.

Eğitim

Müzik ile ilgili çoğu eğitim programı, ilgili alana özgül olan teknik ve pratik bilgilerin yanı sıra işitme becerilerini de müfredatına dahil eder. Konservatuvarlardaki solfej ve dikte eğitimleri bunun en köklü örneklerinden birini oluşturur. Doğal olarak farklı eğitim programları farklı ekolleri takip ederek ders içeriklerini hazırlar. Çoğunlukla ses mühendisliğinde ele alınan eleştirel dinleme ile ilgili olarak yerleşik bir ekolden söz edilemese de, işlerliği kabul edilmiş belirli yaklaşımlar programlarda uygulanmaktadır.

Teknik kulak eğitimi de denilen bu konuyu standardize etmek için çalışmalar bulunmaktadır. Müfredatlarda genel olarak bulunması önerilen konular içerisinde frekans bantlarının ezberi (tanınması), mikrofonların polar paternleri ve yerleşimleri, çalgılar, dinamik zarf, armonik ses efektleri, yankılanma ve gürültü bulunmaktadır (Elmosnino, 2022: 330). Amaçlanan şey, bu teknik konuların teorik bilgilerine sahip olan ve bu bilgilerin işitsel karşılıklarını tanıyıp gerekli durumlarda gerekli sinyal işlemcilerle müdahale edebilen uzmanlar yetiştirmektir.

Ses mühendisliği bağlamında eleştirel dinleme becerilerinin geliştirilmesini amaçlayan yazılı kaynakların (Corey, 2010; Moylan, 2007) yanı sıra *TrainYourEars* (TrainYourEars, <https://www.trainyourears.com/>) ve *SoundGym* (SoundGym, <https://www.soundgym.co/>) gibi birçok yazılım ve çevrimiçi araç bulunmaktadır. Bunlar sayesinde, mesleki eğitim programlarına dahil olmayan insanlar da işitsel becerilerini geliştirebilmektedir.

Lefford (2021) toplu dinleme seansları ile sosyal bağlamın önemine vurgu yaparak, bu seansların ses mühendislerini profesyonel yaşama daha iyi hazırlayacağını savunur. Dinleme seanslarında bireyler farklı görüşleri ve algıları paylaşarak yeni yaklaşımlar kazanmanın yanı sıra eleştirel dinleme, eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmektedir.

Neal (2021) ise, ilkokul ve üniversitelerde verdiği eleştirel dinleme eğitimlerindeki deneyimlerine dayanarak, popüler müzik kayıtlarının eleştirel dinleme becerilerinin geliştirilmesindeki rolünü irdeler. Diğer çalışmaların aksine, yazar daha genel bir kitleyi hedef almıştır. Biraz rehberlik eşliğinde öğrenciler, duyusal ve çağrışımsal tanımlamaları dile getirerek müzik kayıtlarını anlamlandırabilmektedir. Yazar, müziğin öğelerinin tarif edilmesini kolaylaştırmak için iki kategori kılavuzu önerir. İlkokuldan lise çağına kadar olan yaş grubuna ritim, bas yürüyüşü, ezgi ve diğer eğlenceli şeyler olarak isimlendirdiği kategorileri kullanır. Üniversite çağındaki yaş grubuna (özellikle giriş seviyesi müzik teknolojileri derslerine yazılanlara) daha gelişmiş olarak renk, dinamik, üç

boyutlu alan ve denge kategorilerini sunar. Bu dersler sayesinde öğrencilerin dinleme becerileri gelişmekte ve öğrenciler duyduklarını daha iyi ifade edebilir hale gelmektedir. Bu çalışma aslında ses mühendisliği bağlamının baskın geldiği eleştirel dinleme becerilerinin belirli bir düzeyde herkes tarafından deneyimlenebileceğini ortaya koyar.

Eleştirel dinleme becerileri formal ve informal eğitimlerle öğrenilebilir. Günümüzde mesleki eğitimlere dahil olmadan bile işitsel becerileri geliştirmek mümkün olmuştur. Belki de ilk kez, geçmişte ulaşması zor olan ve meslek sırrı olarak nitelendirilen bazı algısal becerilerin eğitimi artık üzerine daha sık konuşulur ve ulaşılabilir hale gelmiştir.

Gündelik Yaşam

Gelişen teknolojiler ile müziğin kolaylıkla taşınabilir ve her yerde deneyimlenebilir hale gelmesinin yanı sıra günümüzde bu sistemlerin ses kaliteleri de oldukça yükselmiştir. Çeşitli kalite ve fiyat aralıklarında bulunan, kullanıcı tipi elektronik cihaz sayılabilecek bluetooth hoparlörler son yıllarda yaygınlaşmıştır. Ayrıca profesyonel ses ekipmanları üreten büyük firmalar, stüdyo tipi referans monitörlerinin ve kulaklıklarının, ev stüdyosu meraklılarına yönelik daha uygun fiyatlı alternatiflerini piyasaya sürmüştür. Bütün bu yenilikler, insanların müzik dinleme becerilerinin gündelik yaşamda gelişebilmesi için uygun bir zemin oluşturur.

Spotify, QQ Music ve Apple Music gibi streaming platformlarının yaygınlaşmasıyla, müziğe ulaşımın oldukça kolaylaşmasının yanı sıra müzik tercihlerinin de şekillendiği görülmektedir. Bu platformlar kullanıcılara çeşitli çalma listeleri sunarak müzik seçimlerini kolaylaştırır. Ancak çalma listeleri genelde bir dinleme durumuna göre, duygu durumuna göre veya bir aktiviteye eşlik edecek şekilde sınıflandırılıp, isimlendirilmiştir. Prey, bu tasarımın tüketimi şekillendirerek müziğin arkaplanda dinlenilmesini teşvik ettiğini ifade eder (2019).

Müziğin gündelik yaşama eşlik edecek şekilde, arkaplanda dinlendiği durumlar doğal olarak çok yaygınlaşmıştır. Ancak bu, müziğin artık dikkatli, aktif ve detaylara odaklanılarak dinlenilmediği anlamına gelmemektedir. Örneğin ünlü hi-fi ve kullanıcı tipi müzik sistemleri üreten Harman firması, kendi internet sitesinde dinleme üzerine içerikler paylaşmaktadır. Öneri niteliğindeki bu içeriklerde işitmenin pasif/otomatik ama dinlemenin aktif/niyetli olduğu; ses ile aktif bir şekilde etkileşime girilmesi gerektiği; müziği arkaplanda dinlemeyip ezgi, armoni ve sözlere odaklanarak dinlemenin gerekliliği; gözleri kapayıp dinlemek gibi dikkati sadece dinlemeye çeken yöntemler; telefon, sosyal medya gibi dikkat dağıtıcı şeylerden sakınarak daha dikkatli dinleme yapılabileceği anlatılır (Listening Tips, <https://artoflistening.harman.com/listening-tips>). Firma, akademisyenler ve müzik profesyonellerinin bulunduğu bir belgesel yayınlayıp aktif dinlemenin duygusal, psikolojik, sosyal ve sağlık açısından faydalarını irdeler. Bu belgeselde, Prey ile aynı doğrultuda, genel olarak dikkat

odağının azaldığına ve müziğin gitgide daha pasif olarak dinlendiğinin üzerine değinilerek aktif dinlemeyi yaygınlaştırmak amaçlanmıştır (Harman, 2020).

Gündelik yaşam bağlamında müziği aktif olarak dinleme eylemi düşünüldüğünde odyofil kültürü öne çıkmaktadır. Odyofillerin müzik dinlemeye yaklaşımlarındaki temel prensip, transparanlık/şeffaflık, yani ses üretimi teknolojilerinin kusurlarının ve etkilerinin asgari düzeye düşürülmesi ya da yok edilmesi olmaktadır (O’Neill, 2004:11). Jansson, odyofil altkültürünün sesin isabetli ve doğru yeniden üretimi, sesin aslına olan sadakat ve gerçekçi ses arayışı gibi değerleri benimseyen insanlardan oluştuğunu dile getirir (2010: 2-4). Perlman, odyofilleri iki gruba ayırır: “altın kulaklar” ve “gösterge okuyucular”. İlki, işitsel ayırıştırma becerilerinin öncelikli olduğu bir yaklaşımı izlerken ikinci grup bilimsel bilgiyi ve teknolojik araçları ön planda tutar (2004: 792). Jansson, çalışmasındaki görüşmelerde odyofillerin dinleme biçimleri hakkında, yoğunlaşmış, aktif dinleme, müziğin yapısını dinleme, soundu dinleme, müziğin nasıl üretildiğini dinleme gibi ifadelerle karşılaşmıştır (2010: 6-7). Odyofiller teknolojiye ve dinlemeye verdikleri önem ile eleştirel dinlemenin kimi boyutlarını gündelik yaşamda deneyimleyen ve savunan bir grup olarak görülebilir.

Oldukça geniş olan gündelik yaşam ve müzik araştırmaları, eleştirel dinleme ve diğer dinleme biçimleri modellerini de çalışmalarına dahil ederek, az yoğunlaşmış olan bu alan ile ilgili yeni bilgiler ortaya çıkmasını sağlayabilir. Ayrıca Dolby Atmos, üç boyutlu ses, sanal gerçeklik ve yapay zeka gibi gelişen teknolojiler ile bireylerin gündelik yaşamda yeni işitsel deneyimlerle buluşması, dinleme biçimleri açısından araştırmaya değer olacaktır.

Sonuç

Dinleme eylemi karmaşık olduğu kadar kişiye özgüdür. Her bireyin farklı duyuşsal özellikleri, anlamlandırma şekilleri, dinleme becerileri ve deneyimleme biçimleri bulunur (Moylan, 2015). Algı bağlamında ele alınabilecek olan bu özgüllükler gitgide daha çok çalışılmaktadır. Eleştirel dinleme ise karmaşık olan dinleme eyleminin kimi boyutlarını açıklamakta iş görür bir kavram olarak karşımıza çıkar.

Dinleme biçimleri modellemeleri ile eleştirel dinleme yakından ilişkilidir. Ancak aynı olguyu değişik yaklaşımlarla açıklamaya çalışan bu iki kavramın literatürde bütüncül olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bunun sebebi iki kavramın da çoğunluk tarafından kabul görmüş bir tanımının veya modellemesinin bulunmaması olabilir. Ayrıca konunun birçok disiplin tarafından incelenmesinin literatürdeki bu kopukluğa, aynı zamanda zenginliğe, sebep olduğu düşünülebilir.

Görüldüğü üzere, eleştirel dinleme ses mühendisliği alanında daha baskın olarak karşımıza çıkar. Mesleki yeterliliklerle ilgili olan ve uzmanlık isteyen detayların işitilmesi düşünüldüğünde bu doğaldır. Eleştirel dinleme, günümüzde daha yaygın ve kapsamlı olarak çalışılmaktadır ve bu olgunun çeşitli eğitim programlarında daha kapsamlı olarak yer alması için akademik çabalar artmıştır. Belki

de teknik konuların müfredatlarındaki tutarlılık, gelecekte dinleme becerilerinde de karşımıza çıkabilir.

Günümüzde aynı anda birden çok şey ile meşgul olunmasıyla ve genel olarak dikkat süresinin azalmasıyla herhangi bir aktiviteye tamamen odaklı bir şekilde katılma oranı azalmıştır. Akademisyenler, müzik profesyonelleri ve bazı firmalar bu konuda toplumu bilgilendirmek ve dinleme eyleminin önemine dikkat çekmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Eleştirel dinleme hakkındaki bilginin yaygınlaşması, dinleme üzerine düşünmenin ve konuşmanın sadece akademide değil, gündelik yaşamda da gelişmesine sebep olabilir. Unutulmamalıdır ki eleştirel dinleme, özellikle biraz yönlendirme ile, her birey tarafından farklı derecelerde deneyimlenebilir. Bunun için gerekli olan dinleme hakkındaki farkındalığın artması olacaktır.

Kuramsal olarak ve özellikle deneysel olarak çalışılması çeşitli zorluklar barındıran dinleme eyleminin algısal boyutları hakkında hala oldukça fazla soru işareti bulunmaktadır. Farklı disiplinler bu sorulara kendi yaklaşımlarını geliştirmiştir. Eleştirel dinleme, akademik çalışmalar ve eğitim bağlamı yanısıra gündelik yaşamda da bu soruların çözümlenmesinde yararlı ve kullanışlı bir kavram olarak iş görebilir.

KAYNAKÇA

- Azizoğlu, N. İ., Okur, A. (2021). “Eleştirel Dinleme Becerisinin Kapsamının İncelenmesi”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 327-337.
- Bates, E. (2010). “Mixing for Parlak and Bowing for a Büyük Ses: The Aesthetics of Arranged Traditional Music in Turkey”, *Ethnomusicology*, Vol. 54, No. 1, 81-105.
- Chion, M. (1994). *Audio-Vision: Sound on Screen*. New York: Columbia University Press.
- Corey, J. (2010). *Audio Production and Critical Listening: Technical Ear Training*. Focal Press.
- Çarkıt, C. (2019). “Türkçe eğitiminde eleştirel dinlemenin/izlemenin önemi ve yeri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 180-193.
- Elmosnino, S. (2019). “Mental Representations in Critical Listening Education: A Preliminary Study”, *Audio Engineering Society Convention 147*. Audio Engineering Society.
- Elmosnino, S. (2022). “A Review of Literature in Critical Listening Education”, *Journal of the Audio Engineering Society*, sayı 70 (5), 328-339.
- Harman (2020). “HARMAN's The Art of Listening - Documentary”, *Youtube.com*, 11 Ağustos, 2022, <https://youtu.be/CA63hS9H9ns>
- Jansson, S. (2010). “Listen to These Speakers: Swedish Hi-Fi Enthusiasts, Gender, and Listening”, *Journal of the International Association for the Study of Popular Music*, Vol. 1, No. 2, 1-11.
- Lefford, M. N. (2021). “Listening Sessions: Critical Listening in a Social Context”. (eds. Walzer, Lopez), *Audio Education: Theory, Culture, and Practice* içinde (115-129). New York: Routledge.
- Letowski, T., Miśkiewicz, A. (2013). “Timbre Solfege: A Course in Perceptual Analysis of Sound”, *Signal Processing in Sound Engineering*, 83-96.
- Listening Tips*, (b.t.). HARMAN International, 10 Ağustos, 2022, <https://artoflistening.harman.com/listening-tips>
- Moylan, W. (2007). *Understanding and Crafting the Mix: The Art of Recording*. Focal Press.
- Moylan, W. (2015). “Teaching listening”, *Audio Engineering Society Conference: UK 26th Conference: Audio Education*. Audio Engineering Society.
- Neal, A. S. (2021). Learning About Critical Listening Through Popular Music, (eds. Walzer ve M. Lopez), *Audio Education: Theory, Culture, and Practice* içinde (101-113). New York: Routledge.

- O'Neill, B. (2004). "Listening Spaces: audiophiles, technology and domestic music listening", *Sounding Out 2 - An International Symposium on Sound in the Media*, Technological University Dublin.
- Porcello, T. (2004). "Speaking of Sound: Language and the Professionalization of Sound-Recording Engineers", *Social Studies of Science*, Vol. 34, No. 5, 733-758.
- Prey, R. (2019). "Background by Design: Listening in the Age of Streaming", *Naxos Musicology International*, 1(1), 1-10.
- Reymore, L. (2020). *Empirical approaches to timbre semantics as a foundation for musical analysis*, (doktora Tezi), Ohio State University.
- Schaeffer, P. (2017). *Treatise on Musical Objects: An Essay Across Disciplines*, (çev. North, Dack), Kaliforniya: University of California Press.
- SoundGym* (b.t.). SoundGym, 05 Ağustos 2022, <https://www.soundgym.co/>
- Stockfelt, O. (1997), Adequate Modes of Listening, (eds. Schwarz, Kassabian, Siegel), *Keeping Score: Music, Disciplinarity, Culture* içinde (129-146). University of Virginia Press.
- Supper, A., Bijsterveld, K. (2015). "Sounds Convincing: Modes of Listening and Sonic Skills in Knowledge Making", *Interdisciplinary Science Reviews*, Vol 40, No 2, 124-144.
- TrainYourEars* (b.t.). TrainYourEars, 05 Ağustos 2022, <https://www.trainyourears.com/>
- Tuuri, K., Eerola, T. (2012). "Formulating a Revised Taxonomy for Modes of Listening", *Journal of New Music Research*, Vol 41, No 2, 137-152.
- Willshire, C. (2017). *Modes of Listening and Their Implications to Audience Experience of Ochestraal Concerts, With a Case Study of the Toronto Symphony Orchestra*. (Yüksek lisans tezi). York Üniversitesi, Toronto, Ontario.
- Wolvin, A. D., Coakley, C. G. (1994). "Listening Competency", *International Listening Association Journal*, 8(1), 148-160.

